

SATUL TRADIȚIONAL – O IMPORTANTĂ RESURSĂ PENTRU TURISM ÎN BUCOVINA¹

MIHAELA-ANDREEA STROE

The Traditional Village – An Important Resource for Tourism in Bukovina

(Abstract)*

Bukovina (“The Land of Beech Trees”) or the Duchy of Bukovina as part of the Austrian Empire, is a vast territory with numerous resources (natural, cultural, historical, balneal) and can be regarded as a huge open-air museum. The cultural heritage of Suceava County has a great historical value and its tangible and intangible patrimony attracts tourists from all over the world. Yet, one of the most important values, which offers authenticity and uniqueness to the region’s landscape is the traditional village and its particularities. The rural areas are preservers of old customs, traditions, and crafts, where the talent and passion for beauty are transformed into true works of art, from the ceramics and handwoven carpets or knitwear to the traditional folklore instruments. The article aims to create an overview of the characteristics of Bukovina’s rural space and also to identify the intangible elements that are directly connected to this area. The traditional village captures the particularities of the northwestern part of Moldavia. It is also based on customs, traditions and a certain rural typology that play an important role in enhancing tourism activity at the regional level.

Keywords: village, Bukovina, rural, tourism, cultural heritage.

Introducere

Potențialul turistic pe care îl oferă Bucovina este dat de specificitățile ei interne: spațiu multicultural, multiethnic și multiconfesional, în care s-a format o multitudine de tradiții populare, meșteșuguri, arhitectură populară țărănească, tehnică și instalații populare, costume, ceramică, ouă încondeiate etc.

Printre resursele atractive ale cadrului natural, amintim: multitudine de tipuri de relief întâlnite (peisaje, puncte de belvedere, piscuri și vârfuri montane, trecători, văi, defileu), monumente naturale, fond forestier și cinegetic, lacuri natu-

¹ Această lucrare a fost realizată în cadrul grantului acordat de Ministerul Cercetării și Inovării, CCCDI-UEFISCDI, proiect numărul PN-III-P1-1.2-PCCDI-2017-0884/56 PDDCI/03.04.2018, PNCDI III.

* Traducere: Harieta Mareci-Sabol.

rale și artificiale, izvoare minerale, parcuri naționale, parcuri dendrologice, domenii schiabile etc.; resurse de proveniență antropică: vestigii arheologice, castele feudale sau cetăți (Hotin, Suceava, Cernăuți), monumente istorice și de artă de factură religioasă, monumente istorice și ansambluri arhitecturale (clădiri cu valoare arhitectonică deosebită, în special în Cernăuți), monumente de artă plastică comemorative, muzee și colecții, galerii de artă etc.; patrimoniul industrial și etnic, o altă fațetă a patrimoniului regional: instalațiile miniere, vechile fabrici de hârtie, spirt, sticlă, complexe hidrotehnice, clădiri, hale, furnale, căi ferate vechi, infrastructură industrială veche, canale, dar și întreprinderi super tehnologizate (de exemplu, Dorna).

Tematicile turismului în regiune pot fi considerate în aceeași măsură subproduse ale produsului turistic integral.

Mănăstirile din nordul Moldovei sunt considerate produsul cel mai valoros pe care-l posedă România din punct de vedere turistic, patrimonial, istoric și religios. Este singurul produs cunoscut și recunoscut internațional. În ambele părți ale Bucovinei și în aproape tot nordul Moldovei se găsesc lăcașe de cult și biserici de o inestimabilă valoare istorică și spirituală. De altfel, turismul religios este considerat principala formă de turism în Bucovina, alături de agroturism.

Oferta de agrement în turismul rural este reprezentată de: echitație; drumeții pedestre; cicloturism; pescuit și vânatoare; vizite la stâne; degustarea unor produse specifice bucătăriei țărănești; turismul balnear (cu apele minerale carbogazoase, hipotone, atermale, bicarbonatate sodice, calcice și feruginoase din Vatra Dornei și cele din Bazinul Dornelor; mofetele naturale de sondă, cu mare puritate și concentrație de CO₂; nămolul de turbă din Tinovul Mare, Poiana Stampei, caracterizat ca turbă oligotrofă slab mineralizată; apele minerale sulfuroase din zona Iacobeni; bioclimatul tonic, stimulent cu nuanțe de sedare); turismul cultural – având în vedere că județul Suceava deține un patrimoniu cultural-istoric și etnofolcloric de mare valoare și atractivitate turistică, cu obiective cu caracter istoric-militar (Cetatea Șcheia, Cetatea de Scaun a Sucevei și Cetatea Zamca), construcții civile (Curtea Domnească și Hanul Domnesc din Suceava), precum și peste 25 de unități muzeale, printre care: Muzeul de Istorie din Suceava, cu „Sala tronului” – o realizare de excepție, unicat în România și Muzeul Satului Bucovinean din Suceava.

Pe de altă parte, zonele rurale sunt păstrătoare ale datinilor, tradițiilor, meșteșugurilor și obiceiurilor străvechi, unde talentul și atracția către frumos se materializează în adevărate opere de artă – ceramică, covoare țesute manual, cojocărit, țesături, instrumente populare, măști etc. Bucovina este renumită pentru muzeele sale etnografice, bine conturate și realizate tematic (Suceava, Rădăuți, Gura Humorului, Câmpulung Moldovenesc, Solca, Vatra Dornei, Vama, Marginea), precum și pentru importantele centre de creație sau ateliere individuale ale meșterilor populari vestiți pentru meșteșugurile lor (Vatra Moldoviței, Ciocănești, Brodina, Poiana Stampei – încondeiatul ouălor; Marginea, Rădăuți – ceramică; Mănăstirea Humorului, Rădăuți, Arbore – țesături; Suceava, Rădăuți, Vatra Dornei, Molid, Fundu Moldovei – icoane; Marginea, Gura Humorului – împletituri; Bilca, Vama, Fundu Moldovei – pielăritul, cojocăritul).

Punctul central în care toate aceste tradiții, obiceiuri, meșteșuguri iau naștere este satul tradițional bucovinean, care poate fi privit ca un nucleu ce comportă două aspecte: caracteristicile arhitecturale ale patrimoniului construit și elementele intangibile ale patrimoniului imaterial, cum sunt datinile și alte elemente de contingență culturală. Ideea de îmbinare a tradiționalului cu modernul în promovarea turismului are la bază respectarea liniei tradiționale a clădirilor vechi din jur, astfel încât autenticitatea locului să fie păstrată.

Metodologia de cercetare

Scopul acestei cercetări a fost de a caracteriza potențialul turistic al zonelor rurale din Bucovina, cu accent pe județul Suceava, prin identificarea trăsăturilor patrimoniului construit rural, dar și a elementelor de patrimoniu imaterial. De asemenea, realizarea analizei SWOT a resurselor satului tradițional ca potențiator turistic și, comparativ în spațiu și timp, a elementelor de patrimoniu construit și intangibil, analiză statistică a evoluției gradului de cazare sau dezvoltării turistice regionale.

Propunem ca, pentru crearea unei imagini de ansamblu asupra importanței satului tradițional în dezvoltarea turismului din Bucovina, să pornim de la conturarea unor statistici zonale în ceea ce privește tipurile de cazare turistică în Bucovina și dezvoltarea regional turistică. Astfel, după anul 2000, o parte din turiștii români și străini care vizitează Bucovina se orientează spre pensiuni urbane, pensiuni rurale sau pensiuni agroturistice. Această tendință apare, de fapt, la nivelul întregii țări. Explicația are legătură cu multe avantaje oferite de acest nou concept de recreere, departe de poluarea sonoră și stresul lumii civilizate. Așa cum am subliniat mai sus, cele mai importante avantaje sunt stilul de viață natural și cel rustic din Bucovina, care oferă circumstanțe excepționale potențialului turist. Pensiunile tip Agroturist reprezintă cea mai potrivită formă a industriei ospitalității din Bucovina, chiar dacă, deseori, în sistemul pensiunii de aici, încă mai întâlnim câteva forme rudimentare.

Se pot trage următoarele concluzii:

– la nivelul anului 2017, 43,27% din totalul unităților de cazare existente din regiunea de Nord-Est au fost concentrate pe nivelul județului Suceava, iar la nivelul anului 2018 observăm un procent de 40,81% concentrat în județul Suceava, ceea ce înseamnă că aproape jumătate din capacitatea turistică de cazare se centrează în acest județ;

– importanța pensiunilor turistice a crescut, pe măsură ce tot mai mulți turiști au fost orientați spre unitățile de cazare specifice unei „industrii hoteliere” mai mici, cu prețuri mai ieftine și situate în mai multe zone rurale sau pe distanțe mari către orașe.

Turismul rural și agroturismul au o pondere predominantă în activitatea economică a Bucovinei. În ceea ce privește distribuția pensiunilor agroturistice pe

teritoriul Bucovinei, acestea au cunoscut o concentrare mai mare în jurul zonelor Vatra Dornei (Dorna Arini, Șaru Dornei, Dorna Candrenilor), Câmpulung Moldovenesc (Pojorâta, Sadova, Vama), Putna, Gura Humorului (Mănăstirea Humor) și în localitățile apropiate Suceviței.

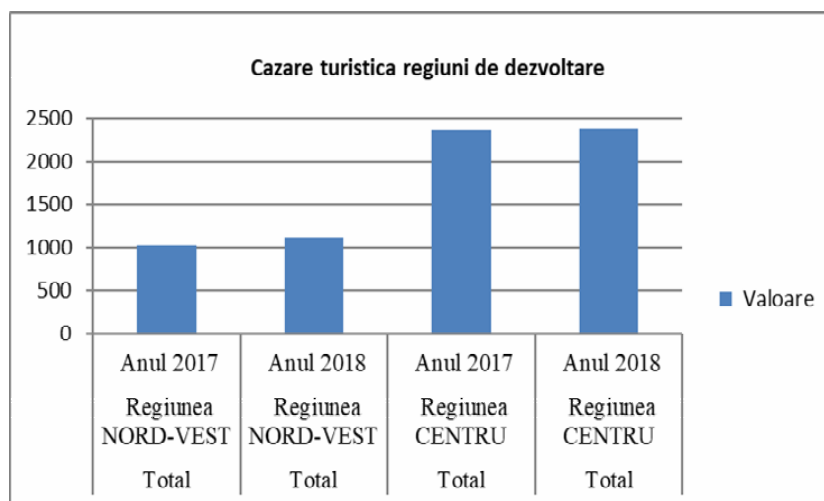

Fig. 1. Structuri de primire turistică, cu funcțiuni de cazare turistică pe tipuri de structuri, pe macroregiuni, regiuni de dezvoltare și județe.

Din informațiile cu privire la zona Bucovinei, putem trage următoarele concluzii: în structurile de primire turistică observate statistic, care au funcționat în județul Suceava în luna septembrie 2018, au fost cazați 4 3207 de turiști, numărul lor fiind mai mic cu 31,2% față de luna august 2018; față de luna similară din anul 2017, numărul sosirilor a crescut cu 13,9%. Cei mai mulți turiști, 54,3%, au preferat să fie cazați în hoteluri, 18,9% în pensiuni agroturistice, 16,4% în pensiuni turistice și 10,4% în celelalte tipuri de structuri de primire turistică (moteluri, hosteluri, vile turistice, cabane turistice). Pe zone turistice, cel mai mare număr de sosiri au înregistrat structurile din zona montană, cu 46,5%, fiind urmate de structurile situate în Municipiul Suceava, cu 23,3%, zona stațiunii balneare Vatra Dornei, cu 14,3% și zona „alte localități și trasee turistice”, cu 15,9%.

Festivalurile folclorice artistice și tradiționale, ținute pe tot parcursul anului, reamintesc publicului larg spiritul viu, autentic al Bucovinei prin cântece și dansuri populare, obiceiuri vechi, festivaluri de artă plastică. Arta populară, religia și obiceiurile creștine nealterate, posibilitatea de a fi în mijlocul unor evenimente specifice acestui loc (festivaluri, târguri etc.), chiar și terapia fizică prin realizarea activităților câmpenești sunt puncte de atracție. Prin valorile sale culturale, istorice, etnografice, naturale și socio-economice, satul bucovinean poate deveni un produs turistic de mare originalitate și brand pentru turismul din Regiunea Nord-Est.

În bazinul superior al Sucevei, capacitatea de cazare este redusă, fiind concentrată în comuna Putna; lângă platourile montane, zona cu cea mai mare capacitate de cazare este Sucevița, care deține cel mai mare număr al structurilor din bazinul Sucevei; localitățile menționate sunt urmate de Cacica și Solca, bazinul fiind dominat de orașul Suceava și orașul Rădăuți.

Bucovina este asociată întotdeauna cu mănăstiri pictate, cu natură frumoasă, cu sate pitorești și tradiții autentice. În Bucovina (Țara Fagilor), lemnul a fost materia primă pentru construirea casei de locuit și a anexelor, a bisericii satului, a instalațiilor tehnice tradiționale, precum și a majorității inventarului gospodăresc legat de ocupații și meșteșuguri. Tipurile de îmbinări de bârne pentru ridicarea unei case, soluțiile tehnice pentru o locuire confortabilă, acoperișurile de draniță și cu pante abrupte pentru scurgerea apei/zăpezii sunt doar câteva elemente de autenticitate ale Bucovinei.

Păstrarea satului tradițional, cu caracteristicile sale

Spațiul gospodăriei tradiționale este funcțional și în concordanță cu ocupațiile de bază ale locuitorilor: grajduri masive, pentru creșterea animalelor mari în zona de munte, cu standole pentru căruță și hambare pentru furaje, cămări sau celare pentru depozitare unelte, hâjuri pentru prepararea mâncării sau bucătării de vară, cotețe pentru animale mici, fântâni, împrejuriri cu garduri din bârne sau răzlogi cu porți duble, masive, protejate de acoperișuri cu draniță.

Satul tradițional trebuie perceput pe două coordonate: spațiul de vatră, cu arhitectura specifică, ce creează unicitatea zonei și elementele de artă tradițională, ce creează patrimoniul intangibil care atrage turiștii în căutare de tradiții, obiceiuri, specific local și gastronomie.

Caracteristici ale satului tradițional în Bucovina

Corpul casei	Specific local prin: culoare, proporții și detalii (închiderea prispei cu lemn traforat, foișor care marchează accesul, stâlpi sculptați)
Acoperișul (forme și materiale)	Acoperișurile caselor tradiționale sunt în două sau patru ape, cu prelungirea șarpantei pentru protejarea pereților; panta abruptă pentru scurgerea zăpezilor este perfect adaptată condițiilor climatice.
Învelitori (material și culori)	Învelitoarea tradițională este din lemn prelucrat, draniță, în culori neutre. Acoperișurile sunt îmbogățite cu ciocârlani la coamă și cu bolduri la capete, lucrate din lemn, având uneori crestate pe ele rozete, romburi, sau alte reprezentări simbolice și mici lucarne.

(continuare)

Fațade (culori și materiale)	Case cu pereți din cununi de bârne la vedere, cu chenar lutuit și văruiți doar în jurul ușii și al ferestrelor; case cu pereții lutuiți și văruiți în totalitate, fără alte motive decât cele ale elementelor de arhitectură, îmbinări ale bânelor, console, capete de căpriori, cosoroabe. O altă categorie sunt cele tencuite cu motive decorative pe fațade, realizate din stucatură colorată reprezentând motive solare, geometrice, zoomorfe, cu semnificație simbolică.
Fațade (prispă și foisor)	Gangul pe două sau trei laturi a evoluat odată cu planimetria casei, care a adăugat în spate un spațiu de depozitare dezvoltat din prelungirea șarpantei. Foisorul ieșit în exterior are stâlpi din lemn, sculptați și acoperiș separat de cel al casei.
Ferestre și uși	Ușa dreptunghiulară este realizată din tăblii de lemn, având decorațiuni romboidale prinse cu ținte metalice, completate cu ancadramente din lemn, cu motive decorative identice cu cele ale ferestrelor. De multe ori ușile și ferestrele sunt încadrate de un chenar văruiți în alb sau decorat cu modele diverse (ex: „dinte de lup”).
Talpa și temelia casei	Partea inferioară a pereților, soclul, este protejat de degradări prin ungerea cu humă (argilă neagră) dizolvată în apă. La casele mai ridicate de la sol, temelia se realizează tradițional, din piatră de râu sau carieră și poate fi unitară pe tot planul casei, sau sub formă de stâlpi de susținere, în special pentru gangul cu sau fără foisor.
Porți și garduri	Porțile tradiționale sunt duble, cu stâlpi masivi din lemn pe care se sprijină acoperișul de draniță, în concordanță cu cel al casei și anexelor. Gardurile din bârne sau scânduri sunt și ele protejate de cele mai multe ori cu acoperișuri în două ape. Elementele decorative, sculptate sau traforate, se regăsesc la stâlpii de susținere și la porțile de acces.

Sursa: centralizare proprie după *Satul bucovinean ca destinație turistică*.

Imaginația și spiritualitatea intensă a românilor au fost întotdeauna exprimate prin arhitectură, astfel satul bucovinean conservat este o modalitate de a ilustra trecutul prin case țărănești găsite și restaurate, porți sculptate, hambare și alte elemente arhitecturale. Tradițiile vechi de secole sunt încă vii în zonele rurale ale Bucovinei, ceea ce transformă satul bucovinean în principalul promotor al specificului bucovinean.

Fațadele casei sunt în cea mai mare parte frescate sau împodobite cu ornamente sculptate în lemn sau piatră și acoperișuri în dale colorate. Intrarea în majoritatea caselor conține o poartă mare și ornată. Șantierele sunt frumos îngrijite cu garduri, fântâni, verande în aer liber și scările acoperite mărginite de balustrade sculptate care se întind până la acoperiș. Unicitatea satelor bucovinene le transformă în niște „cărți poștale în aer liber” pentru turiști, oferindu-le o experiență autentică.

Unele dintre cele mai prolifiche sate pentru arte și meșteșuguri sunt: Marginea (la 10 km de Rădăuți), renumit centru pentru ceramica sa neagră lustruită cu piatră, unde tehnica geto-dacică a fost transmisă din generație în generație (ceea ce dovedește continuitatea aboriginalului) populației din această regiune; Dorna, care

se distinge prin arhitectura specifică Bucovinei, cu frumoase decorațiuni exterioare, cu motive geometrice sau florale; Ciocănești (la 22 km de Vatra Dornei), sat renumit pentru covoarele fabricate aici; Vama, renumită pentru meșteșugul pielăritului, mai ales pentru hainele din piele de oaie; Fundu Moldovei, localitate renumită și pentru exploatarea artistică a lemnului, unde sunt făcute instrumentele muzicale folclorice; Cârlibaba, unde se lucrează îmbrăcămintea tradițională și pânză țesută pentru interiorul caselor; Arbore (pânză țesută de casă). Vopsitul ouălor reprezintă altă posibilă atracție turistică din Bucovina, fiind o tradiție care s-a păstrat până astăzi. Motivele cel mai des întâlnite în Bucovina sunt cele geometrice, de exemplu, crucea și steaua. Un muzeu al ouălor încondeiate se găsește în Vama, unde se fac și demonstrații pentru turiști, cu predarea tehnicii de vopsit și explicarea simbolurilor folosite. Aceste câteva exemple conturează elementele intangibile ale patrimoniului cultural bucovinean, strâns legat de tradiții și meșteșuguri.

Analiza SWOT: Satul tradițional – o importantă resursă de turism în Bucovina	
Puncte tari	Puncte slabe
<ul style="list-style-type: none"> – poziția geografică: peisaje naturale atractive, cu sate răsfirate, cu arhitectură tipică și adaptată fiecărei forme de relief; – relief foarte variat, o zonă naturală deosebită, în care se pot dezvolta sate peisagistice; – dezvoltarea agroturismului; – existența arealelor turistice (zone) deosebite; – posibilitatea de a practica diverse tipuri de turism pe toată perioada anului (în toate anotimpurile); – posibilitatea organizării de workshop-uri sau ateliere meșteșugărești unde turiștii pot învăța încondeiatul ouălor, făurirea ceramicii negre, etc., în sate consacrate acestor tradiții și meșteșuguri, precum Marginea, Dorna, Vama; – arhitectură specifică impresionantă, conservată prin păstrarea caselor tradiționale sau a conacelor; – turismul gastronomic, care poate completa peisajul satului tradițional prin specificul cultural al zonei și obiceiuri locale gastronomice (plăcinte „poale în brâu”, coacerea pâinii în vatră, sărmăluțele moldovenești, vinul etc.) – existența monumentelor istorice, a mănăstirilor în special, amplasate în zona rurală, importante atracții ale turismului cultural și religios; – existența caselor memoriale, valorificarea spațiului multicultural și multiethnic, cu un bogat trecut istoric. 	<ul style="list-style-type: none"> – insuficienta valorificare și dezvoltare a potențialului turistic de care dispune spațiul rural; – inexistența unei infrastructuri adecvate în unele zone rurale; – inexistența unor asociații numeroase, care să promoveze specificul local bucovinean, să creeze programe de training sau informare, sau să atragă fonduri; – promovarea insuficientă a unor obiective turistice și a satelor cu potențial turistic ridicat (număr redus de centre de informare turistică, lipsa materialelor promoționale de tipul broșurilor oferite gratuit în unitățile de cazare, lipsa unor ghiduri culturale din care turistul să poată afla activitățile și evenimentele culturale ce se desfășoară pe parcursul sejurului său); – insuficienta finanțare a sectorului de cercetare-inovare, IT, prin urmare un grad scăzut de implementare a gadget-urilor, ori a elementelor de IT în scopul promovării sau accesării patrimoniului cultural construit din satele bucovinene; – insuficienta conlucrare între mediul academic, instituțiile specializate de cercetare și agenții economice cu privire la folosirea rezultatelor activității de cercetare și de transfer tehnologic;

(continuare)

Amenințări	Oportunități
<ul style="list-style-type: none"> – condițiile meteo aspre (verile reci și ploioase, iernile geroase, cu precipitații abundente), care pot afecta fluxul turistic mai ales în zona rurală, unde majoritatea activităților se petrec în aer liber; – lipsa unei coeziuni la nivelul reprezentanților satului tradițional; – degradarea satelor tradiționale abandonate, care nu intră în circuitul turistic, nu sunt renovate, proprietarii au plecat din țară sau nu sunt interesați de promovarea turistică; – lipsa de coeziune a măsurilor de dezvoltare economică și socială; – degradarea monumentelor de artă și arhitectură; – migrarea forței de muncă, părăsirea caselor tradiționale, scăderea populației sătești, îmbătrânirea populației; – costurile ridicate privind accesul la tehnologie; – dezvoltarea într-un ritm accelerat a comerțului electronic și a pieței e -business; – dezvoltarea societății informaționale, prin convergența canalelor de comunicații. 	<ul style="list-style-type: none"> – dezvoltarea unor noi stațiuni turistice: Câmpulung Moldovenesc, Cacica, Botuș (stațiune etnografică); – susținerea proiectelor care introduc valoare turistică, obiective și evenimente culturale și spirituale din Bucovina; – includerea unor case de vacanță (pensiuni agroturistice) în rețeaua de agenți de turism din România și în rețelele europene profesionale (de exemplu, în cadrul Federației Internaționale a celor mai frumoase sate din lume, România este inclusă în calitate de observator al asociației, cu 80 de sate înscrise); – încurajarea unor noi forme de turism și valorificarea moștenirii istorice, culturale, spirituale și de tradiție; – dezvoltarea transferului de tehnologie.

Sursa: centralizare proprie, adaptare după *Strategia de dezvoltare și promovare a turismului în județul Suceava*, Instituția Prefectului, județul Suceava.

Concluzii

Satul tradițional rămâne un punct de reper în peisajul turistic românesc, în jurul său luând naștere tradiții, obiceiuri, legende, elemente de o ireală frumusețe și autenticitate, ce caracterizează plaiurile bucovinene și se transformă într-o matrice culturală a Bucovinei.

Elementele de patrimoniu intangibil se îmbină cu elementele patrimoniului construit, arhitectura Dornei, specifică Bucovinei, alături de alte elemente arhitecturale de o simplitate deosebită, însă care reflectă o adaptare perfectă la mediul înconjurător și nevoile localnicilor, făurind împreună imaginea inegalabilă a satului tradițional, care se transformă, astfel, într-o resursă importantă pentru turismul local. Satul turistic românesc este un produs original în egală măsură pentru piața internă și piața internațională. Pe de altă parte, satul turistic românesc poate contribui la descoperirea țării noastre ca posibilă destinație turistică, creând interes pentru România ca loc care oferă o gamă largă de experiențe, vacanțe de calitate petrecute în țară. Din acest punct de vedere, turismul rural românesc poate fi considerat o adevărată terapie de relaxare, un loc de întâlnire cu natura sălbatică,

o poartă către lumea tradițiilor și obiceiurilor populare, revenirea la origini. Strâns legat de conceptul de sat tradițional este conceptul de zonă etnofolclorică. „Turismul etnofolcloric” este un concept care include problemele specifice ale unei zone rurale, zonă care primește turiști și le oferă servicii celor care vor să cunoască tradițiile specifice și practicile seculare în ceea ce privește meșteșugurile, arta culinară, costumele populare și folclorul specific acelei zone.

Prin dezvoltarea zonelor de turism rural, luând în considerare cazarea în sate tradiționale, există convingerea că nu vor avea efecte negative asupra mediului și resursele naturale vor fi utilizate rațional. Pe de altă parte, migrația în oraș, modernizarea forței de muncă în sectorul agricol, schimbările provocate de creșterea concurenței în zona rurală, lipsa unor programe clare de sprijinire a dezvoltării turistice, lipsa unei politici de coeziune între autoritățile locale și guvernamentale pot conduce la dezechilibre sau la involuții în ceea ce privește dezvoltarea turismului rural tradițional. Cu o moștenire culturală atât de bogată și valoroasă, România ar putea fi o importantă destinație pe harta lumii turismului cultural. Cu o investiție susținută în infrastructură, creșterea calității serviciilor turistice, lucru care este vizibil de la an la an, și cu o promovare adecvată a locațiilor turistice rurale, România își poate consolida poziția ca destinație turistică europeană.

BIBLIOGRAFIE

Rodica Minciu, Pavel Stanciu „Perspective cu privire la turismul în Bucovina”, în „Jurnalul de turism”, nr. 10.

Doru Botezat, „Resurse specifice pentru turism în Bucovina și tipuri aferente de turism”, în „Turism rural românesc”, vol. 11, 2007.

Anca Gabriela Turtureanu, Cornelia Tureac, “Possibilities of Improvement in the Regional Touristic Infrastructure of Bucovina for Sustainable Economic Development – Gura Humorului”, European Integration – Realities and Perspectives, 2010.

Melinda Cădea, George Erdeli, Tamara Simon, Daniel Peptenatu, *Potențialul turistic al României și amenajarea turistică a spațiului*, București, Editura Universitară, 2003.

Gheorghe Vlăsceanu, Bebe Negoescu, *Geografia generală a turismului*, București, Meteor Press, 2002.

„Promovarea brandului turistic Bucovina”, în „Management Intercultural”, vol. XVI, nr. 1 (33), 2015.

„Studiu cu privire la Bucovina (județul Suceava)”, Suceava, Asociația pentru Turism Bucovina, 2009.